

Posudek oponenta bakalářské diplomové práce

Autor práce: Martin Augustýn

Vedoucí: Dr. Sylvie Bláhová

Oponent: doc. Pavel Dufek

Název práce: *Změna klimatu a globální spravedlnost: Různé úrovně odpovědnosti zemí – rozvinuté versus rozvíjející se*

1. Martin Augustýn si jako cíl své bakalářské práce stanovil „zjistit, kdo je v případě aktuálních klimatických změn na vině a jak při jejich řešení postupovat“ (s. 7, Anotace), což je dále specifikováno výzkumnou otázkou „Jak funguje klimatická spravedlnost v rozdílně rozvinutých zemích?“ (s. 10). Téma klimatických změn v perspektivě (globální) spravedlnosti patří mezi přední otázky zkoumané v současné politické teorii/filosofii, což činí bakalářskou práci navýsost aktuální (zároveň bych si tím ovšem dovolil lehce rozporovat autorovo tvrzení na s. 10, že „Otázky globální spravedlnosti a politického nastavení našeho světa nejsou ani zdaleka tak hluboce prozkoumány jako politické teorie týkající se vnitrostátních otázek“. Globální spravedlnost byla dlouho *arci-tématem* mezinárodní politické teorie). Nástraha spočívá v komplexnosti diskusí jednak o globální spravedlnosti a jednak o klimatické změně, jež se různými způsoby kombinují pod hlavičkou *klimatické spravedlnosti*. Do jedné bakalářské práce se nemůže vejít vše podstatné, normativně či empiricky vzato, a klíčová je tudíž volba výkladového rámce, jenž drží uváděné informace pohromadě, a především vyděluje určující analytickou (a normativní) perspektivu.
2. Myslím, že autor se s touto nástrahou – reálně souborem vzájemně provázaných nástrah – nedokázal plně vypořádat. Už samotné formulace cíle práce a výzkumné otázky otevírají v podstatě neomezené výzkumné pole, vedle toho, že výzkumná otázka je pro mě poněkud nesrozumitelná – co znamená, že klimatická spravedlnost někde empiricky vzato „funguje“ nebo „nefunguje? Co si pod tím představí? Viděno optikou politické filosofie, „klimatická spravedlnost“ označuje buď probíhající odbornou debatu, nebo konkrétní koncepci či teorii klimatické spravedlnosti, podle jejíž kritérií můžeme hodnotit situaci v reálném světě – ať už „stav světa“, nebo (ne)konání jednotlivých aktérů. Soudím, že autor má na mysli to druhé; problém je v tom, že žádnou konkrétní koncepci klimatické spravedlnosti nerozebírá, nediskutuje, neobhájí. Nahodilé zmínky o „distributivní spravedlnosti“, Aristotelovi, Rawlsově principu difference (podaném velmi zjednodušeně, neboť problém jeho globální extenze byl mnohokrát řešen) nebo (k tématu relevantněji) mitigaci a adaptaci takovou koncepci poskytnout nemohou. Stejně tak jej nemůže poskytnout článek Omara Dahboura, který sice nějak vstupoval do debaty o globální spravedlnosti, ale rozhodně pro ni nebyl určující a především řeší jiný problém, než jak uchopit problém spravedlnosti klimatické, který je strukturován podél odlišných pojmových i normativních os.

Je škoda, že přístup Simona Caneyho, který by právě takovou bázi pro analýzu i hodnocení nabídnout mohl, je najednou zmíněn až v závěru textu, místo aby byl rozebrán hned na začátku a tvořil tak právě onen (nyní chybějící) výkladový rámec. Do něj by pak bylo možné zasadit pasáže o průmyslové revoluci, světové chudobě, kolonialismu, tržním kapitalismu v globálním měřítku, japonské a ekvádorské zkušenosti s Evropou, podílu států na emisích CO₂ a dalších dílčích problémech a tématech, včetně navrhované institucionální alternativy („společenství komunit“).

Jelikož tento rámeček chybí, text představuje pouhý *soubor výpisků z četby* – soubor v mnoha ohledech zajímavý, ale málo souvislý, a někdy tudíž i málo srozumitelný. (Vedle Caneyho by byl použitelný např. Peter Singer nebo Mathias Risse, jejichž přístupy jsou čtenářsky o něco přístupnější, ač řeší stejný soubor otázek – pokud bude téma kolegu Augustýna zajímat i nadále, doporučuji se k jejich textům obrátit. Užitečná bude v tomto ohledu i bakalářská práce obhájená před pár lety na FSS MU, viz <https://is.muni.cz/th/w8vqm/>). Důsledkem je, že text sice nabízí celou řadu empirických faktů, normativních principů a etických vizí, ale jako čtenář dohromady nevím, odkud kam přesně směřuje a jak se ve výkladu vyznat. Jelikož danou oblast výzkumu trochu znám a vím, že existující pozice se v několika významných bodech štěpí, zajímalo by mě, kudy se vydává autor a proč. To ale v práci chybí.

Autor přiznává, že jeho vize řešení problému klimatické spravedlnosti je utopická. To samo o sobě nemusí být v politické filosofii problém (viz i některé Caneyho texty k idealizaci v diskusích o globální spravedlnosti); ten nastává ve chvíli, kdy zároveň trváme na tom, že existující aktéři mezinárodní i vnitrostátní politiky (mj. národní státy) *musejí* činit námi požadované kroky, i kdyby měly znamenat jejich zánik – protože přesně to idea společnosti, „která nebude v otázkách klimatu rozhodovat podle regionu, ale podle nutnosti,“ vyžaduje. Thomas Nagel v citovaném textu *The Problem of Global Justice* právě tento zádrhel prozkoumává – viz ostatně samotný název jeho článku.

Domnívám se, že dílčí neobratnosti a pochybná tvrzení (např. nerostné suroviny se nutně nespálují; není pravda, že globální spravedlnost je nutně „ryze kosmopolitní“ spravedlností; opakující se odstavec na s. 25; povrchní až karikující pasáž o mezinárodním obchodu, resp. „společenství obchodu“, v sekci 1.3.1; neodůvodněné generalizace opřené o jeden jediný příklad – viz Ekvádor či americká Green Party) nebo implicitní předpoklad alternativní [kontrafaktuální] historie, jež by se v nespočtu uzlových bodů odvíjela *přesně tím směrem*, který autor pro svoji utopickou vizi potřebuje), jsou začasť výsledkem této nahodilosti výkladu.

Nechci vůbec zpochybňovat autorovo nadšení pro objektivně důležité téma. Nicméně *filosofické* zkoumání politických problémů a výzev není snadné *právě proto*, že evidentní – evidentně správná či žádoucí – řešení nejsou k dispozici. Kdyby byla, už by se na nich filosofové a filosofky shodli a žádná diskuse by neprobíhala.

3. Pro úroveň bakalářské práce je použitá literatura dostačující. Pokud by chtěl kolega Augustýn rozvíjet téma dále (a třeba i trvat na svých radikálních vizích), bude potřeba začít se systematicky do probíhajících (i proběhlých) odborných debat v politické filosofii, kterých se v předložené práci spíše jen zvnějšku dotýká.

Formálně vzato chci upozornit, že reference přinejmenším k odborné literatuře by měly být stránkované, a to bez výjimky v případě přímých citací, ale taktéž pokud je odkazována konkrétní pasáž z daného díla. To předložená práce *ani jednou* nenaplnuje.

Jazykově je práce víceméně v pořádku, některé nedostatky (mj. shody přísudku s podmínkou) text nijak nediskvalifikují. K podrbání se na hlavě je tedy několikrát přejmenování Omara Dahboura na Dahmoura (s. 10, 16).

4. Do rozpravy bych autora požádal o vyjádření k následujícím otázkám: (1) Jak naložit s komplikacemi pro princip „znečišťovatel platí“? Například: proč by měly být dnes žijící osoby hnány k odpovědnosti za činy, které vykonali nějací jejich dávní předci, s nimiž ale nemají nic evidentně společného? Nebo: je oprávněné klást někomu za vinu jednání, o kterém se dlouho (až

po většinu 20. století) nevědělo, že je problematické, a tudíž neexistovaly důvody takto *nejednat*?
Nebo: co když významný znečišťovatel nemá zdroje na kompenzace, resp. patří k zemím s nízkou životní úrovní?

(2) Jak přistupovat k zemím, které si svůj současný nelehký úděl způsobily víceméně samy, např. opakovanými občanskými válkami, neschopností investovat do infrastruktury či vzdělávání apod.?
Nebo může *za všechno* Západ a kapitalismus a kolonialismus? (To je zcela vážně míněná a v zásadě *metodologická* otázka – viz mj. Poggeho texty ke globální spravedlnosti.)

(3) Jak a prostřednictvím jakých nástrojů by si autor představoval realizaci svého ideálu v praxi?
Pokud státy a jiní aktéři sami od sebe nechtějí, musel by je k vytvoření „globální společnosti“ nebo „společenství autonomních komunit“ někdo donutit? Kdo a jak? Je v takovém světě možná *demokracie*?

5. Práce splňuje parametry kladené na tyto texty na KP FF UHK a doporučuji ji k obhajobě.

Datum a místo: Hradec Králové, 13. 5. 2024

Podpis: Pavel Dufek